
U SUSRET NEBU ČISTI PLAMEN LESOVE POEZIJE

Svetlana Sekulić

Although he never became a painter, Leso started painting with words, and he did that so scenically, convincingly, using expressive literary terms (metaphors, contrasts, comparisons, onomatopoeia, personification, epithets...). Just as he abraded every verse, strophe, with filigree precision, he also perceived all the details, irrelevant for others, making out of them motifs resembling living pictures.

Čovjek i Grad. Srasli u jedno. U stih. Onaj koji titra na usnama i grije ozeblu dušu. Sa kojim se zorom budi i ide na počinak. Stih bolan, a lijep... satkan od treptaja i nemira, od straha i snoviđenja... Čovjek tako postade Tvrdava rodnog Grada, ali i sjenka njegovih kišnih ulica, bulevara, topola... lipa sa kojih opada sveto lišće. Grad, vremenom, poprimi svu ljubav, dobrotu i toplinu Čovjeka. Podariše jedno drugom, uz blagoslov neba, najbolje od sebe...i zakoračiše u Vječnost.

Naš Leso. Najveći crnogorski liričar. Skroman i tih. Poeta vanredne fizičke i duhovne ljepote. Od rođenja do posljednjeg izdisaja vezan za Cetinje. Kao suhi Čapur u kršu. Malo izviri

iznad kamena da bi se opet kamenu vratio. Jer, korijenje je pre-duboko i ne da Čapuru da se istrgne. Tako i Leso. Kada bi, zbog bolesti, morao otići daleko, svome Cetinju se vraćao sa još većom čežnjom i nostalgijom. I tako cijelog svog života. A bolio je život Lesa...više nego druge, nije ga štedio... nikada. Poznavao je taj Vitez duha sve njegove plime i osjeke, virove i brzake... i često jedva spasavao svoju porodicu i sebe. Slutio je oduvijek da *za patnje ljudske nosača nema...* i kada je, onako izgubljen i sam, stajao na autobuskoj stanici velegrada. Nikoga da mu priđe i prijateljski pruži ruku. Progovori koju toplu riječ. I tada bi se povlačio u sebe, postajao sjenka, ne kriveći nikoga za svoju duboku patnju i *sa bodljama unutra okrenutim/da nijedna nikoga ne ogrebe...* smiješeći se u prolazu, umorno i gorko, i gazeći kroz život tiho i neprimjetno. Pita se naš vrli Pjesnik u ovoj autobiografskoj i antologijskoj pjesmi (Ljudi – Sjenke) zašto su oni iz njegovog okruženja, najednom, postali tako bezosjećajni, egoistični, u svojoj bahatosti i pohlepi toliko ogrezli da ne primjećuju one druge, mirne i dobre ljude. Zbog toga slijedi gorka poenta koja nas otrežnjuje, vraća u surovu realnost, tjera na katarzu, preispitivanje odluka i postupaka. Jer, opominju ti crni posmrtni plakati sa stubova, drveća, ulaza, kada prođemo pored njih, svako slovo nečijeg imena i prezime-na, kao i lika, urezuje se trajno u naše sjećanje. Ostaje u duši taj opori ukus, talog besmisla, ništavila, spoznaje da bi sve bilo drugačije da smo umjeli iskazati ljubav, poštovanje, saosjećajnost i humanost.

Kaže se da su *pjesnici čuđenje svijeta*, a umjetničko djelo čudo, jer ga onaj koji ga gleda vječito otkriva. Takvo čuđenje i neviđenu radoznalost posjedovalo je i Lesovo tanano poetsko biće, prepuno svih vrlina, koje su krasile Čovjeka od iskona. Zadivljuje njegova moć percepcije da u svemu otkrije neki motiv i od toga kasnije, nakon dugog brušenja stihova, sve do

Aleksandar Leso Ivanović
1911–1965

njihovog savršenog oblika, ponudi čitaocu poetsku tvorevinu za pamćenje. Pjesmu sjevremenske vrijednosti koju vole i pamte sve generacije i kazuju sa posebnim uživanjem. Po Tolstiju, neko književno djelo vrijedi onoliko koliko umjetnik govori od srca. Upravo tako je radio i Leso, jer drugačije nije umio. Njegova poetika je, zapravo, iskrena do bola, do vapaja, teškog uzdaha, ona svojom nevjerovatnom svježinom i porukama ruši vremenske barijere i postaje naša Svjetlost. Po sadržaju veoma bogata i raznovrsna, Lesova zbirka stihova *U susret nebu*, ima šest tematskih ciklusa, kao i Priloge (pjesme objavljene povodom četrdeset godina od pjesnikove smrti, u zbirci poezije *Čisti plamen*).

Prvi ciklus pjesama – *Kari Šabanovi*, evocira uspomene na pjesnikovo djetinjstvo i mladost, kada sa svega šesnaest godina ostaje bez oca, kao posljednje (trinaesto) muško dijete. Pošto majka nije mogla da brine o tolikom broju djece, živi jedno vrijeme kod tuđih roditelja, gdje se izgradio i kao pjesnik i kao čovjek. Živeći na kamenu kao sužanj, i kako kaže *na zemlji ovoj teškim maljem/ života patnog izubijan*, on jedino može svoje nijeme žalbe uputiti nebu. Kao odgovor ili pomoć odozgo za njegovo *srce neveselo*, na pjesnikovo umorno čelo, spusti se *pahulja meka – poljubac visina*. Taj motiv neba, svega nebeskog, uzvišenog i neprolaznog, dominantan je u većini Lesovih pjesama, kao jedina utjeha i nada koja je preostala. Kao da autor moli nebo da mu povрати prohujalu mladost čiji se eho itekako osjeća u vanvremenoj pjesmi *Kari Šabanovi* ili *moj prvi nemir i žudni san dječaka* zbog izvjesne djevojke iz djetinjstva. U nedostatku topline kućnog ognjišta i svojih najbližih, bijela jasika mu postaje *sestra žalosna* dok u *slomljenom oknu iz tankog rama* vidi svoj dom, najmilije, kao i *sebe sama*, ranjivog, sjetnog, nepotpunog. Završnu notu prvom ciklusu, svakako, daju pjesme – *Povratak*, *Poruka daljinama*, kao i *Žalba mrtvom drugu*. U njima su slike zavičaja i njegovog mrtvog druga-pisca, Nikole Punje Lopičića, toliko žive, da vaskrsavaju pred očima čitalaca, izazivajući mnoštvo različitih emocija i raspoloženja – od prejake čežnje i nostalgije za Cetinjem do dubokog bola i rezignacije za pravim prijateljem, sapatnikom, bratom: *Zaboravili su davno, Punja/ i tebe mrtva i mene živa*.

Drugi ciklus pjesama – *Na rodnoj ploči*, odiše rodoljubljem, veličanjem slobode, junaštva Crne Gore, ali i zgražavanjem nad činjenicom da je često bila meta zavojevača. Napadali su je *kao da krije u sebi sva blaga svjetska/ i sve rudnike suha zlata* ta Lesova *siromašica slovenska*. Divi se vrletnoj planini Vojnik,

kao da je živa, pa mu se na tren pričini *kao da ruka Sunca, o, Vojniče / na ramena ti stavlja epolette*.

Zaustavljeni trenuci, naslov trećeg ciklusa, jesu oni rijetki časovi kada se pjesniku pojavi osmijeh na licu, kada i život dobija smisao, punoću... To su: svatovi koji kićeni jezde Jeleninom konaku, rumena čobanica čije ga plameno oko dotače kradom, kućište umjesto nekadašnjeg doma i nebom umjesto krova, usamljena zvijezda u tmini pjesnikove sobe, nastala od užarenog vrha cigarete...

Motiv jeseni i svega onoga što sobom nosi, kao stalna Lesova siva pratnja, preovlađuje nizom pjesama nazvanih *Jesenja ogledala*. One su, nesporno, i „krive“ što se ovaj autor često naziva *pjesnikom cetinjskih kiša*. Tu jesen života u stopu prate magle i kiše, vlaga i ljudska patnja i *svi je ljudi u očima imaju*. Tako ga i običan ljudski stvor podsjeti na prozorska stakla zbog svog kratkog vijeka, lomljivosti i potrebe za svjetlošću.

Nezaobilazni su, nesumnjivo, i stihovi pisani u čast Rada Tomova, u kojima se ističe žal za preranim gubitkom crnogorskog vladike i vladara, za minulim davnim vremenima, Biljardom koja samuje čekajući uzalud bolesnog gospodara. U njegovim vizijama, Njegoš, iako grudobolan i svjestan zemnog kraja, najednom prerasta u gorostasa i odlazi, slavom ovjenčan, pravo u besmrtnost.

Ratno i poratno vrijeme, okupaciju, glad, patnju i stradanje odslikavaju naročito potresne slike i stihovi ciklusa *Pod nebom zavičaja*. Sloboda se sanja sklopljenih očiju, a stvarnost tegobna, Cetinje okupirano... proljeće stiglo... a svuda spaljeni domovi i ljudi odvedeni daleko, u logore. Pjesnik gradi vrlo uspješnu kontrastnu piramidu od riječi što pjesmi, naročito u završnoj strofi, daje jak umjetnički pečat. U *Poruci* sugerše majkama i sestrama da njihove muške glave *sad pišu istoriju*, da njihova pogibija nije uzaludna *svaki je tada svijetla, jarka*

zvijezda /na širokom nebu slobode. I tako, ne mareći za sebe, jer „pjesnika najmanje ima u njemu samom,“ on osjeća zebnju kada napolju zagrmi i munja noć zapali, plašeći se za svoje male, usnule sinove, jer se rat tek stišao. Brine očinskom ljubavlju i nježnošću o njihovoj budućnosti dok u sitne sate bdi nad kolijevkom.

U njegovom poetskom biću prelamaju se najtananija osjećanja: od strepnje za sigurnost porodice, tihog ogorčenja zbog društvene nepravde, jakog rodoljublja, čežnje za kutkom mira, tihe sreće, za blizinom žene i dalekim vidicima, žala za nezaboravnim danima djetinjstva i mladosti... pa sve do mirenja sa pasjim životom, iznuren teškim poslom, bolešću i egzistencijalnim problemima. Otuda i opravdanje što se nije pisalo više, a htjelo se dostići nebeske visine *sve što prisvojih, nebo, bješe tvoje*. Lišen osjećaja za materijalne vrijednosti, sav u Duhu i duševnosti, postade samo *kradljivac neba*, plavih visina, svjetlosti i boja. To je stihotvorac koji je sa djetinjom radošću i ljubavlju *spajao zemlju i nebo zavičaja* i bio svjestan da *pjesnik svud ostaje, a ipak dalje ide / za maglom, za daljinom, za oblačića pramom*.

Posebnu umjetničku vrijednost, simboliku, slikovitost i toplinu duše imaju i pjesme objavljene posthumno, tj. povodom četiri decenije od Lesove smrti. Pisane dirljivim, iskrenim tonom, predstavljaju svojevrsnu ispovijest o pređenom životnom putu, sebi samom, hudoj sudbini. Stoga su te strofe i svaka riječ u njima natopljene blagom melanholijom, sjetom, žaljenjem i nostalgijom, kao i rezignacijom. Zato nije slučajna naslov tog ciklusa – *Čisti plamen*, iz koga se izdvajaju tri pjesme koje demistifikuju suštinu Ivanovićeve poetike. To su lirska ostvarenja duže forme: *Daljine*, *Rođendan*, *Pjesma iz doma*. Njihov redosljed, na neki čudesan način, odslikava pjesnikov početak i kraj, njegov *Eros* i *Tanatos*. Naime, iako nije volio

putovanja, Leso je bio putnik u svojim mislima, dušom i srcem, žudio za daljinama, očima upijao daleke horizonte *jer ljudskom srcu bolne su sve daljine/al' zavičaj je daljina najbolnija*. I kada bi ga, nakon tih bjekstava, kari starog Šabana vratili majci u zagrljaj, na proslavu osamnaestog rođendana *za ovu šaku nesrećnih godina/ od kojih nijedna ne bi moja*, iz bonih grudi bi se oteo prigušeni krik *...osamnest me, dome moj, gromova ubilo*. I jedino majci, kao oličenju dobrote, može da se požali, izjada... i samo u svom domu, kraj ognjišta, potraži izgubljeni mir i utjehu. Majka mu govori *...I biće dobro, sine...* On, ne vjerujući, odgovara: *Da, majko, biće dobro*.

Nesuđeni slikar, Leso je počeo slikati riječima, i to je radio toliko plastično, uvjerljivo, koristeći stilska izražajna sredstva (metafore, kontraste, poređenja, onomatopeje, personifikacije, epitete...). Kao što je, sa filigranskom preciznošću, glačao svaki stih, strofu, tako je zapažao i sve detalje, za druge nevažne, praveći od njih motive nalik *živim slikama*.

U Pjesmi *Iz doma*, nastaloj 1930. godine, pjesnik pokušava objasniti svoje „nesnalaženje u vremenu“, kao i kob nastalu nevoljnim rođenjem i bitisanjem.

*Rodio sam se ni kriv ni dužan, majko,
prolazim kroz život kao dijete tih i začuđen,
a kad se god okrenem na svoju prošlost,
u ovim beskrajnim razmacima od noći do noći
učini mi se da su kraće godine nego dani...*

Lesu više, nažalost, nema među nama, ali njegova poezija nastavlja da živi, postajući vremenom onaj veliki čisti Plamen. Uostalom, svrha kulture i umjetnosti nije u „obožavanju pepela“ već prevashodno u produžetku vatre, održavanju plamena. Naš Leso je to oduvijek radio, tako stvarao, imajući na umu misao

ruskog velikana pisane riječi F. M. Dostojevskog – *Svijet će spasiti ljepota*.

U nastavnim planovima i programima crnogorskog jezika i književnosti za osnovnu školu, Leso je zastupljen u šestom, osmom i devetom razredu. U nastavnoj praksi je dokazano da učenici tih uzrasta rado uče i izražajno kazuju njegove stihove, razumiju ih i vraćaju im se kao nečem dragom, toplom i neponovljivom, pamteći i važne poruke njegovih pjesama.